

Згідно з «Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах», відповідно до пункту 3.10.1., самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних завдань. Тому, особливої уваги заслуговує сьогодні питання організації самостійної роботи студентів.

Організація самостійної роботи студентів є невід'ємною частиною навчального процесу та виправданим способом оволодіння навчальним матеріалом. Доведено, що в процесі викладання навчального матеріалу засвоюється: інформації, що сприймається на слух – 15% (відсотків), інформації, що сприймається на слух і зір – 65%. Якщо навчальний матеріал опрацьовується власноруч, самостійно виконується завдання від його постановки до аналізу отриманих результатів – засвоюється не менш ніж 90% отриманої інформації.

Організацію самостійної роботи можна розглядати як одну із педагогічних умов навчання студентів. Тільки через активну самостійну діяльність, а не через сприйняття знань у їхньому готовому вигляді, студент зможе якісно оволодіти спеціальними знаннями. Саме самостійна робота сприяє формуванню грамотного професіонала, творчої людини, розвиває ініціативу, самостійність, що у свою чергу є важливим чинником підвищення ефективності навчального процесу. Саме через самостійну роботу можна поєднати теоретичну діяльність з практикою.

Список літератури: 1. Давыдов В.В. Российская педагогическая энциклопедия. В 2-х томах. Том II (М-Я) / гл. ред. В.В. Давыдов. – М.: Большая российская энциклопедия, 1999. – 560 с. 2. Заика Е.В. Психологические вопросы организации самостоятельной работы студентов в ВУЗе: учебное пособие / Е.В. Заика. – Харьков: ХГУ, 1991. – 72 с. 3. Ковальчук Г.О. Активізація навчання в економічній освіті: [навч. посіб.] / Г.О. Ковальчук. – Вид. 2-е, доп. – К.: КНЕУ, 2003. – 298 с. 4. Козаков В.А. Самостоятельная работа студента и ее информационно-методическое обеспечение: [учеб. пособие для ФПК по дисциплине «Педагогика и психология высш. шк.»] / В.А. Козаков – К.: Вища школа, 1990. – 248 с. 5. Козаков В.А. Самостійна робота студентів як дидактична проблема / В.А. Козаков – К.: НМК ВО, 1990. – 62 с. 6. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В.Л. Ортинський – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с. 7. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах (Нормативний документ Міністерства освіти України). [Електронний ресурс] / Законодавство з питань освіти, науки, культури. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93>.

*Бакун О.В.
м. Харків, Україна*

ДОБРО ТА БЛАГО У СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ

Тип та взагалі можливість спілкування між людьми залежить від того, як комунікант та реципієнт конструюють (бачать) світ: у жорстких опозиціях чи м'якому співіснуванні; від того, чи ділить кожна зі сторін комунікативного процесу оточуючих на «своїх» та «чужих», події – на «добро» та «зло», чи схильна людина до жорсткої моральної оцінки себе, реципієнта, та світу в цілому, а чи для неї характерніша скоріше

приймаюча, гуманістична позиція. Незважаючи на повсякденну актуальність для теорії соціальних комунікацій порівняльного дослідження бачення світу представниками різних цивілізацій, наприклад, Сходу та Заходу, через призму бінарних опозицій, цілісного його аналізу поки що не було проведено.

Сучасні філологи, літературознавці, філософи, соціологи, психологи загалом сходяться на думці, що тенденція бачити світ у протиставленнях є основою мислення представника західної цивілізації. Людську схильність конструювати реальність у термінах бінарності досліджували під багатьма термінами, серед них – бінарність, дихотомія, дуалізм, діалектика і поляризація. Загальною думкою цих дослідників є те, що західні мови та спосіб мислення часто представляють світ як дихотимізований абсолют, що складається з антитетичних понять та ідей, і не включає в себе ніяких альтернатив. Деякі вчені вказують, що сприйняття світу у контексті бінарних опозицій за своєю природою викликає та посилює нерівні відносини між об'єктами. Так, видатний французький структураліст та постструктураліст Ж. Дерріда стверджує, що члени бінарних опозицій не «мирно співіснують», а скоріше існують у «ієрархії насилля», у якій «одне з понять керує іншим або має перевагу» [5, с. 41]. Карр та Занетті також вказують на те, що бінарні опозиції «борються за панування», з чого вчені доходять висновку про те, що «якщо одна з позицій – правильна, то інша обов'язково має бути хибною» (див., напр., [8]). Одним із основних законів діалектики, які ввів видатний німецький філософ Георг Вільгельм Фрідріх Гегель (1770–1831), є Закон єдності та боротьби протилежностей. Відповідно до нього, у всіх видах реальності одне проти одного виступають протилежності, що знаходяться у суперечливих стосунках [3].

Власне, основою такого типу сприйняття є особливості індоєвропейської міфологічної свідомості, частиною якої є слов'янська.

«У міфопоетичній свідомості склалася система бінарних розрізнявальних ознак, набір яких є найбільш універсальним засобом опису семантики у моделі світу та зазвичай складається з 10–20 пар ознак, які протиставляються одна одній та мають відповідно позитивне або негативне значення» [6, с. 162].

В.В. Іванов та В.М. Топоров виділили для давньослов'янської (загальнослов'янської) культурної традиції ряд опозицій, що утворює певну систему та взаємозв'язок основних ознак. Ці протиставлення пов'язані із характеристикою структури простору, часовими координатами, кольоровими характеристиками, а також такий тип протиставлень, що знаходиться на стику природних та культурно-соціальних засад (*мокрый-сухий, сирый-варений, вода-вогонь* (відмітимо тут, що М.І. Толстой на прикладі сербських повір'їв вказує також на бінарну опозицію *вода-вино*, яку також можна віднести до цієї групи)), такі, що мають яскраво виражений соціальний характер (крім таких опозицій, як *чоловічий-жіночий, старший-молодший, свій-чужий*, дослідники вносять до цієї групи протиставлення *близький-далекий, внутрішній-зовнішній* та більш загальне протиставлення, що визначає модус усього набору всередині моделі світу: *сакральний-мирський* (профанічний)), *лівий-правий, жіночий-чоловічий, молодший-старший, нижній-верхній, західний-східний, північний-південний, чорний-червоний (білий), смерть-життя, хвороба-здоров'я, п'ятьма-світло, місяць-сонце, море-суша, зима-весна*. Ці опозиції були виділені на фоні широкого матеріалу, що відрізнявся територіально та хронологічно (африканські, інкські, давньокитайські, традиції Піфагора та Парменіда, та ін.), а також був різнохарактерним за жанром, обрядовою відповідністю, функціональною направленістю та ситуативною прив'язкою. Це пояснювалося інтенцією авторів виявити універсальний характер більшості бінарних опозицій, що розглядалися. Абстрактно-трансцендентальних понять «добро» та «зло» дослідники серед універсальних бінарних опо-

зицій міфологічної свідомості не виділяють, проте можна вказати на те, що кожний з членів опозиції має, відповідно, або утилітарно позитивне значення для общини, є корисним, або утилітарно негативне, є шкідливим (див. [4, с. 260–266]).

Видатний російський філолог, етнолінгвіст та слов'янознавець М.І. Толстой зазначав, що «майже у кожній традиції є ситуації, у яких окремі бінарні опозиції наповнюються іншим змістом, найчастіше – антонімічним, протилежним тому, що фіксується у більшості інших». Вчений вказував на необхідність також «спостерігати за системою бінарних опозицій в окремо взятій конкретній традиції, що стосується окремого етносу та одного синхронного зрізу» [6 с. 151–152].

Ці концепти проєціюються на систему гуманітарних універсалій, що визначають морально-оцінний план дискурсивних смислів.

Багато вчених, що досліджують російську мовну картину світу на матеріалі фольклористики, старослов'янських джерел та художніх текстів (О.Д. Шмельов, Т.І. Вендіна, Вяч.Вс. Иванов, А.Д. Залізник, Н.Д. Арутюнова та ін.) вказують на «подвійність» поняття «добро» в цій КС: воно розділяється на утилітарне «благо» (для певної людини, в певний момент) та етичне, ідеалістичне «добро» (для всіх, незалежно від умов). В російській мові є кілька пов'язаних між собою пар, члени яких відповідають певним аспектам універсальних філософських концептів, огляду спільних та розбіжних елементів в яких присвячена низка досліджень: *правда* та *истина*, *долг* та *обязанность*, *свобода* та *воля*, *добро* та *благо*. Т.І. Вендіна та І.С. Шмельов вносять поняття «Добро» в тріаду «Истина – добро – красота», вказуючи, що ця трьохкомпонентна система є основою сприйняття світу росіян [2].

Ці елементи організовують людське мислення і культуру подвійним чином: з одного боку, дві частини опозиції внутрішньо пов'язані, з іншого – одна з частин завжди більш привілейована. Тому в бінарній опозиції «добро – зло» «добро» припускає існування «зла» (і навпаки), і, більш за те, саме добро зазвичай цінують, а зло є підпорядкованим, нижчим. Схожим чином, вчення про архетипи свідчить, що існують неусвідомлені, спільні для багатьох культур, універсально прийняті елементи опозицій, один з яких є завжди позитивним, а інший – негативним. Згадаймо, наприклад, бінарний архетип світла (тепла), пов'язаного з добром, і темряви (небезпеки), який вказує на зло [7]. Коли бінарні опозиції чи архетипні метафори вживаються в риториці, вони створюють ієрархію цінностей, яка є важливішою для структури аргументу, ніж власне цінності [8].

Зазначмо тут, що дуалізм та бінаризм є характерними саме для європейського, християнського, західного світогляду. Східний тип мислення пропонує зовсім інший принцип взаємодії двох протилежностей: замість онтологізації протиріччя (пор. статус діалектики у європейській культурі, логіко-риторичну пріоритетність діалогу у порівнянні з монологом у європейській філософії та літературі) – уявлення протилежностей у рамках універсального синкретизму, взаємодію та взаємопроникнення (пор. інь і ян).

У той же час, саме для європейської культури специфічною є можливість зафіксувати дуальну альтернативу практично для будь-якого феномена, що створює стимул для варіабельності мислення, позбавленого догматизму (пор. диспут як форму розвитку філософського мислення).

Особливий акцент на моральності, роздумах про боротьбу добра та зла характерний для російської метальності, на що вказують як російські, так і західні вчені і мислителі. Так, американський лінгвіст польського походження Анна Вежбіцька, що досліджувала універсальність різних понять у багатьох культурах, відмічає в російській мовній картині світу нехарактерну для англосаксів любов до моралі, «абсолютизацію моральних змін людського життя, акцент на боротьбі добра та зла (у інших та собі),

любов до крайніх та категоричних моральних суджень» [1, с. 232]. Порівнюючи результати праць як зарубіжних, так і російських дослідників, вчена відмічає часте взаємне нерозуміння і навіть, іноді, глибоку неприязнь американців, англійців та росіян до дуже різних проявів менталітету. Так, посилаючись на дослідження Бауера, Інкелеса, Клакхона, А. Вежбіцька зазначає, що «американці висувають на передній план автономність і суспільне схвалення, у той час як росіяни рідко відмічають особисті досягнення. Від свого оточення росіяни чекають і часто навіть вимагають моральних оцінок (лояльності, поваги, щирості). Американця ж більше цікавить, чи він подобається іншим, чи ні...» [1, с. 335]. Далі дослідниця переходить до аналізу мови російської літератури, в порівнянні з англійськими прикладами. «Кожного англосаксонського читача російських романів», – зазначає вона, – «вражає велика кількість абсолютних моральних суджень, особливо – таких, що стосуються людей» [1, с. 378]. Не завжди ці оцінки мають сенс осуду. На думку вченої, носії російської мовної картини світу «такі ж емоційні і схильні до крайнощів у вираженні морального захвату, як і при виразі морального осуду» [1, с. 382]. До подібних висновків доходить і український дослідник Анатолій Свідзинський.

Відповідно, подвійне поняття «добро/благо» є важливим дихотомічним елементом ціннісної картини світу, що структурує свідомість представників західно- і східноєвропейської цивілізації.

Список літератури: 1. Вежбицкая Анна. Семантические универсалии и базисные концепты. / А. Вежбицкая. – М.: Языки славянских культур, 2011. – 568 с. (Язык. Семиотика. Культура). 2. Вендина Т.И. Категории добра и зла как количественные определители / Т.И. Вендина // Лексический атлас русских народных говоров: Материалы и исследования. СПб.: Наука, 2003. – С. 26–35. 3. Гегель Г.В.Ф. Философия истории // Гегель, Г.В.Ф., Соч.: в 14 т. Т. 8. – М.: Л.: Соцэкгиз. 4. Иванов Вяч.Вс., Топоров В.Н. Исследования в области славянских древностей. / Вяч.Вс. Иванов, В.Н. Топоров. – М.: 1974. – 343 с. 5. Деррида Ж. Голос и феномен и другие работы / Ж. Деррида // Теории знака Гуссерля. – СПб: 1999. 6. Толстой Н.И. Язык и народная культура. Очерки по славянской культуре и этнолингвистике. / Н.И. Толстой // Изд. 2-е, испр. – М.: Издательство «Индрик», 1995. – 512 с. (Традиционная духовная культура славян / Современные исследования). 7. Юнг Карл Густав. Собрание сочинений. Ответ Иову / Карл Густав Юнг // М.: Канон+РООИ «Реабилитация», 2006. 8. No Shades of Gray: The Binary Discourse of George W. Bush and an Echoing Press / Kevin Coe, David Domke, Erica S. Graham, Sue Lockett John, and Victor W. Pickard // Journal of Communication, June 2004. – P. 234–252.

*Билал Хамзе
г. Триполи, Ливан*

ВЛИЯНИЕ ВЕРЫ НА ЖИЗНЬ ЧЕЛОВЕКА

На протяжении многих веков мыслители Исламского мира, Европы, Индии и Тибета задумывались о влиянии веры на жизнь человека [2, 3, 8].

Вера – это не та вещь, которую мы можем вынести за пределы нашей повседневной жизни, можно забыть о ней и не обращать внимания. Как мы можем забыть о ней,